



Сузір'я мікробіологічних наукових закладів України

УДК 616.2:579.000.93:378.661

С89

*За редакцією академіка НАН та НАМН України, доктора медичних наук,
професора В. П. Широбокова та кандидата медичних наук,
доцента В. А. Понятовського*

Сузір'я мікробіологічних наукових закладів України / за
С89 ред.: В. П. Широбокова, В. А. Понятовського. – Нова Книга, 2019. –
416 с.

ISBN 978-966-382-789-6

У збірнику представлено історичний шлях розвитку основних мікробіологічних наукових закладів України та творчі набутки їх колективів. У порівнянні з першими двома виданнями “До історії розвитку мікробіології в Україні” (2000, 2006), представлений збірник містить додаткові нариси історії ряду науково-дослідних мікробіологічних закладів НАН та МОЗ України, науково-виробничих установ, а також висвітлює творчий внесок видатних учених-мікробіологів, які є фундаторами або мали причетність до 100-річного шляху розвитку кафедри мікробіології, вірусології та імунології Національного медичного університету імені О. О. Богомольця.

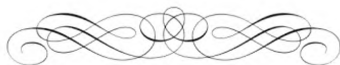
Призначено для мікробіологів-науковців, студентів-медиків, лікарів, а також всіх, кого цікавить історія Української Науки.

УДК 616.2:579.000.93:378.661

ISBN 978-966-382-789-6

© Широбоков В. П.,
Понятовський В. А., 2019
© Нова Книга, 2019

ЗМІСТ



Вступне слово. В. П. Широбоков.....	6
Кафедра мікробіології, вірусології та імунології Національного медичного університету імені О. О. Богомольця: 100-річний ювілей. В. П. Широбоков, А. І. Якименко, В. В. Мельник, В. Г. Войцеховський, В. А. Понятовський	7
До історії розвитку мікробіології в державній установі “Інститут епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л. В. Громашевського НАМН України”. Т. А. Сергеева, В. І. Задорожна.....	72
Історія розвитку мікробіологічних досліджень в Інституті біології клітини НАН України. А. А. Сибірний, Д. В. Федорович.....	84
90 років Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного Національної Академії наук України. В. С. Підгорський.....	96
ДУ “Український науково-дослідний протичумний інститут ім. І. І. Мечникова МОЗ України”. З. М. Нехороших.....	106
Історія становлення та розвитку державної установи “Інститут мікробіології та імунології ім. І. І. Мечникова Національної академії медичних наук України”. М. М. Попов, Н. І. Скляр, І. А. Воронкіна, М. Б. Давиденко.....	118
Історія розвитку кафедри мікробіології, вірусології та імунології “ДВНЗ Тернопільський державний медичний університет”. С. І. Климнюк, Л. Б. Романюк, Н. Я. Кравець.....	132
Кафедра мікробіології та вірусології Буковинського державного медичного університету. С. Є. Дейнека, І. Й. Сидорчук.....	143
Становлення та розвиток мікробіології, вірусології та імунології в Подільському краї України. Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова. Г. К. Палій, В. П. Ковальчук, О. А. Назарчук, І. М. Вовк.....	148
ДЗ “Дніпропетровська медична академія МОЗ України”. Кафедра мікробіології, вірусології, імунології та епідеміології. Д. О. Степанський	164
Історія розвитку кафедри мікробіології, вірусології та імунології Донецького національного медичного університету. О. А. Слюсарев, О. А. Ракша-Слюсарева, С. С. Боева	178

Запорізький державний медичний університет, кафедра мікробіології, вірусології та імунології. О. М. Камишний, А. К. Єрьоміна	189
Івано-Франківський національний медичний університет. Р. В. Кудик, Л. М. Куровець	197
Історія розвитку кафедри мікробіології Луганського державного медичного університету МОЗ України. І. С. Гайдаш.....	205
Історія розвитку кафедри мікробіології Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького. В. В. Данилейченко, О. П. Корнійчук	210
Історичний нарис організації, становлення та розвитку кафедри мікробіології, вірусології та імунології. Одеський національний медичний університет. А. В. Целух, П. З. Протченко, О. А. Грузевський.....	220
Історія розвитку кафедри мікробіології, вірусології та імунології Української медичної стоматологічної академії. Г. А. Лобань, М. О. Фаустова.....	233
Історія кафедри мікробіології, вірусології, епідеміології з курсом інфекційних хвороб медичного факультету Ужгородського національного університету. Г. М. Коваль	240
До історії становлення і розвитку кафедри мікробіології, вірусології та імунології в Національному фармацевтичному університеті. Н. І. Філімонова	250
Історія кафедри мікробіології, вірусології та імунології імені професора Д. П. Гриньова Харківського національного медичного університету. М. М. Мішина	261
Історія розвитку мікробіології, вірусології та імунології в Київському медичному університеті. О. В. Баєва.....	279
Медичний інститут Сумського державного університету. М. В. Погорелов	282
Кафедра вірусології Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика на межі століть. І. В. Дзюблик, С. О. Соловійов, О. В. Кукало, О. В. Ковалюк, Г. Г. Ковалишин.....	285
Національна медична академія післядипломної освіти імені П. Л. Шупика. Кафедра мікробіології, епідеміології та інфекційного контролю. А. Г. Салманов, Н. Г. Шелкова.....	295
Харківська медична академія післядипломної освіти. Кафедра клінічної імунології та мікробіології. А. Ю. Волянський	302
Інститут гігієни та екології Національного медичного університету імені О. О. Богомольця. С. Т. Омельчук, А. М. Гринзовський.....	307

Історичний екскурс у розвиток мікробіологічної науки у Науково-дослідному інституті епідеміології та гігієни Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького. Б. П. Кузьмінов, Н. В. Сенюк, І. М. Лозинський	309
Основні напрямки розвитку санітарної мікробіології в Україні. О. В. Сурмашева, Н. О. Ніконова, Г. І. Корчак, А. І. Міхійенкова, З. А. Олійник, А. К. Горваль, М. О. Росада, Л. І. Романенко, Ж. Ю. Собкова, С. М. Березовчук, О. О. Черниш	321
Відділ мікробіології очищення води імені професора М. М. Ротмістрова. П. І. Гвоздяк	330
Організація і розвиток науково-виробничої компанії “О. Д. Пролісок” – ексклюзивного розробника і виробника мультипробіотиків. Д. С. Янковський, Г. С. Димент	339

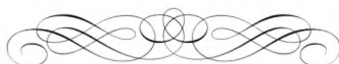
СЛОВО ПРО ВЧИТЕЛІВ

Академік Д. К. Заболотний як педагог. В. П. Широбоков	353
До 110-річчя С. С. Дяченка. В. П. Широбоков	357
Сергій Степанович Дяченко і Чернігівщина. Г. Д. Маленко	366
Володимир Олександрович Барикін (до сторіччя з дня народження). С. С. Дяченко	374
Олексій Антонінович Кронтовський. С. С. Дяченко, Є. П. Бернасоська	380
Спогади про С. С. Дяченка. О. С. Сокол	386
Іменний покажчик	394

Дихати можна красою минулого,
Жити найкраще жагою сучасного...

С. С. Дяченко

ШАНОВНІ МІКРОБІОЛОГИ, ДОРОГІ ДРУЗИ!



Представляю третє видання збірника “До історії розвитку мікробіології в Україні”. Попередні вийшли друком у 2000 та 2006 роках. За час, що минув, відбулися істотні зміни на мікробіологічній арені знань, які зафіксовані на сторінках представленою видання. Поступово ці збірники дійсно перетворюються у своєрідну хрестоматію історії розвитку мікробіологічної науки у нашій Державі.

Третє видання присвячено 100-річному ювілею з моменту заснування кафедри мікробіології, вірусології та імунології Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, її внеску у спільну скарбницю мікробіологічних знань.

Назва книги – “Сузір’я мікробіологічних наукових закладів України” підкреслює глибоку повагу до ваших колективів, їх видатних наукових здобутків, шану нашим вчителям і наставникам.

Час плине; в обрях мікробіологічної науки, яка розвивається революційними темпами, з’являються нові постаті, ідеї, видатні досягнення. Плакаємо надію, що все це буде відображено у наступних виданнях.

*З глибокою повагою до вас,
академік НАН та НАМН України,
заслужений діяч науки і техніки України,
доктор медичних наук, професор В. П. Широбоков
травень 2019 року*

КАФЕДРА МІКРОБІОЛОГІЇ, ВІРУСОЛОГІЇ ТА ІМУНОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ: 100-РІЧНИЙ ЮВІЛЕЙ



Мікробіологія, вірусологія та імунологія займають сьогодні почесне і провідне місце серед інших медико-біологічних наук, великою мірою визначаючи прогрес сучасної біології і медицини в цілому. Ці дисципліни об'єднуються не лише спільністю проблемних завдань і методичних прийомів, але й єдністю історичного походження і розвитку. Яскравим прикладом цього є шлях розвитку кафедри мікробіології, вірусології та імунології Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, яка у 2019 році відзначає свій перший сторічний ювілей.

Задовго до утворення кафедри мікробіології, ще в другій половині минулого століття, в стінах Київського університету Св. Володимира були розпочаті наукові дослідження в галузі мікробіології. Одним із перших досліджень у галузі медичної мікробіології слід вважати доповідь С. І. Штейнберга "Про паразитів, що зустрічаються у слизу рота людей", яку він зробив ще у 1861 р. на 1-му з'їзді природознавців, а в 1862 р. захистив як докторську дисертацію. Вперше описані ним трихомонади ротової порожнини увійшли до світової літератури під назвою *Trichomonas elongata Steinberg*.

Вивченням інфекційних хвороб із залученням бактеріологічних методів дослідження почали займатися на кафедрі спеціальної патології і терапії. У 1866 р. професором кафедри спеціальної патології і терапії був обраний В. Т. Покровський. У 1868 р. при дослідженні тифозної епідемії у Києві він висунув думку про наявність специфічних збудників для черевного, поворотного, висипного тифів та розробив методи диференційної діагностики. Свої

міркування щодо цих хвороб він висунув у роботі “Епідемія тифозних хвороб у Києві” (1868). Завдяки цьому вже під час наступних епідемій тифозних захворювань був високий рівень диференційної діагностики між черевним, поворотним і висипним тифами.

Ординатор Київського військового госпіталю (КВГ), доктор медицини В. В. Лукомський, у 1872–1878 рр. приват-доцент по кафедрі спеціальної патології і терапії з предмету шкірних хвороб при Університеті Св. Володимира, також займався визначенням мікробної етіології бешихи та дифтериту. Результати власних досліджень були ним представлені у роботах: “Исследования о роже”, “О гистологии заразительного моллюска”, “О современном состоянии дерматологии” та монографії “Очерк микологии в связи с микопаразитарной теорией” (1881 р.), у якій В. В. Лукомський також детально розглянув та проаналізував тогочасні уявлення про роль мікробів у походженні захворювань у людини.

Після смерті В. Т. Покровського у 1877 р. екстраординарним професором по кафедрі спеціальної патології і терапії, завідувачем госпітальної терапевтичної клініки та позаштатним ординатором КВГ у 1879 р. був затверджений К. Г. Трітшель (1842–1914). При його безпосередній участі була побудована міська лікарня, створена бактеріологічна станція; з його ініціативи прийняті заходи щодо покращення санітарного стану і благоустрою м. Києва. Він був одним із засновників Спілки для боротьби з заразними захворюваннями, у 1898 р. був членом цієї спілки, а з 1904 р. – її головою. Він був організатором і головою товариства для боротьби з туберкульозом та головою Товариства київських лікарів. К. Г. Трітшель створив власну наукову школу.

Випускник медичного факультету Університету Св. Володимира Ф. Г. Яновський три роки працював позаштатним ординатором у госпітальній терапевтичній клініці К. Г. Трітшеля, під керівництвом якого виконав свої перші роботи, які доповідав на засіданнях Товариства київських лікарів. У 1884–86 рр. під час наукового відрядження за кордон працював в інститутах Л. Пастера і Р. Коха, відвідав клініки Лейдена, Гергардта і Жермена Се. Після повернення Ф. Г. Яновський організував у 1886 р. першу бактеріологічну лабораторію в Олександрівській лікарні, з якої вийшли у світ наукові праці: “Бактеріологічне дослідження дніпровської води у Києві”, “Бактеріологічне дослідження снігу”, “Діагностична цінність дослідження крові на присутність тифозних бацил”. У 1889 р. Ф. Г. Яновський був обраний завідувачем інфекційного і терапевтичного відділень Олександрівської лікарні, а у 1890 р. захистив докторську дисертацію “До біології тифозних бацил”.

Видатну роль мали роботи професора кафедри діагностики з пропедевтичною клінікою Ф. О. Леша, якого можна вважати засновником медичної протозоології (вивчення лямблій, балантидій, відкриття в 1875 році патогенних кишкових амеб).

Терапевт З. Х. Зенкевич доводив мікробне походження інфекційних хвороб. У 1884 році він захистив дисертацію на тему: “Значение низших организмов в этиологии инфекционных болезней”. Хірург М. М. Волкович, незалежно від А. Фріша, відкрив і вивчив збудника риносклероми (1888), який увійшов у літературу як паличка Волковича – Фріша.

Одним з перших осередків, де розроблялись питання мікробіології, стала лабораторія патологічної анатомії професора Г. М. Мінха (1835–1896), який у 1876 р. був обраний завідувачем кафедри патологічної анатомії. Значним є внесок професора Г. М. Мінха у вивчення збудників сибірки, чуми, прокази, поворотного тифу. У 1873 р. році Г. М. Мінх разом з О. О. Мачутковським поставив дослід із самозараження кров'ю хворого на поворотний тиф і тим самим довів роль кровосисних комах у передачі збудників висипного та поворотного тифів. Лише через 40 років цього висновку дійшли закордонні вчені.

Глибокі дослідження в галузі імунології належать професору В. К. Високовичу, завідувачу кафедри патологічної анатомії. Він задовго до відкриття І. І. Мечниковим явища фагоцитозу науково обґрунтував значення ретикуло-ендотеліальної системи у боротьбі організму з інфекційними збудниками, встановив зв'язок між важкістю інфекційного процесу і патогенністю збудника. Пріоритетні дослідження здійснені В. К. Високовичем у вивченні менінгокової інфекції та туберкульозу.

Бактеріологічний напрям на медичному факультеті Університету Св. Володимира розвинув інший учень Г. М. Мінха – В. В. Підвисоцький. Завідувач кафедри загальної патології, В. В. Підвисоцький виховав блискучу школу мікробіологів (Д. К. Заболотний, І. Г. Савченко та ін.). Професор В. В. Підвисоцький організував у Києві видання журналу “Русский архив патологии, клинической медицины и бактериологии”.

Вивчення дифтерійного збудника, його токсину, одержання та застосування з лікувальною метою антидифтерійної сироватки здійснював на кафедрі хірургічної патології проф. О. Д. Павловський. Він організував сироваткову лабораторію з виговлення дифтерійної сироватки при кафедрі хірургічної патології і терапії, за його ініціативою було створено Товариство для боротьби з заразними хворобами та Київський бактеріологічний інститут (КБІ), який нині має назву ДУ “Інститут епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л. В. Громашевського НАМН України”.

Наукові досягнення у новій галузі знань, що стрімко розвивалась, знайшли своє відображення у лекційних курсах викладачів Університету Св. Володимира. Так, приват-доцент Університету Св. Володимира В. В. Лукомський уперше в 1875–1876 навчальному році (н.р.) прочитав студентам медичного факультету курс дерматології разом з мікологією. Професор І. Ф. Шмальгаузен у 1886–1887 н.р. на медичному факультеті викладав фізіологію бактерій у курсі ботаніки. У 1888–1892 н.р. приват-доцент кафедри гістології

Я. Н. Якимович у курсі лекцій з мікроскопічної техніки читав лекцію “Способи дослідження мікроорганізмів у повітрі, рідинах і тканинах. Культура їх”. Перші практичні заняття з бактеріології провів у 1885–86 н.р. приват-доцент З. Х. Зенкевич, а в 1885–1888 рр. читав лекції з інфекційних хвороб, які вперше були ним виділені в окремий курс, і проводив практичні заняття з клінічної мікроскопії та бактеріології.

Наприкінці 80-х – на початку 90-х років XIX ст. в Університеті Св. Володимира відбулося формування трьох осередків мікробіологічних знань: лабораторій професорів В. В. Підвисоцького, В. К. Високовича та О. Д. Павловського. З 1887–1888 н.р. професор кафедри загальної патології В. В. Підвисоцький розпочав читати курс загальної патології, в межах якого викладав лікарську мікологію у зв’язку з вченням про інфекційні хвороби, з 1888–1889 н.р. читав лекційний курс із загальної патології інфекційних хвороб, а з 1889–1891 н.р. проводив практичні заняття з бактеріології у бактеріологічному відділенні лабораторії анатомічного театру. Із 1895–1896 н.р. учень В. В. Підвисоцького приват-доцент І. Г. Савченко також проводив практичні заняття з бактеріологічної методики. У 1900 р. В. В. Підвисоцький виїхав до Одеси, де очолив кафедру загальної патології Новоросійського університету. У подальшому курс клінічної мікроскопії та бактеріології в Університеті Св. Володимира читав Ф. Г. Яновський. З 1891 р. він розпочав читати лекції зі спеціальної патології і терапії, а з 1892 р. – лекції та практичні заняття з клінічної бактеріології. У 1892–1893 н.р. Ф. Г. Яновський викладав курс інфекційних хвороб у клінічній лабораторії при Олександрівській лікарні. У 1893–1904 рр. Ф. Г. Яновський читав два приват-доцентські курси: з клініки внутрішніх хвороб та з клінічної мікроскопії і бактеріології. З 1904 р. Ф. Г. Яновський був призначений екстраординарним професором Новоросійського університету по кафедрі терапевтичної госпітальної клініки, а з 1905 р. – екстраординарним професором Університету Св. Володимира по кафедрі лікарської діагностики з пропедевтичною клінікою, де викладав лише лікарську діагностику. У 1896–1897 н.р. професор В. К. Високович викладав патологічну анатомію та читав необов’язковий лекційний курс бактеріології у приміщенні патологічної анатомії. Практична діяльність у галузі мікробіології В. В. Лукомського, Я. Н. Якимовича, В. В. Підвисоцького, З. Х. Зенкевича, Ф. Г. Яновського, В. К. Високовича дозволила їм залучити ці знання в курс загальної патології, патологічної анатомії, лікарської діагностики, дерматології, або ж виділити у межах предмета окремий курс бактеріології, що зумовило розвиток цих дисциплін з урахуванням досягнень мікробіологічної науки.

Одним із перших київських бактеріологів слід вважати О. Д. Павловського. У 1885 році випускник Санкт-Петербурзької військово-медичної академії О. Д. Павловський вперше у її стінах розпочав викладання курсу бактеріології і висловився про необхідність створення окремих кафедр бактеріології при

університетах. У 1886 р. він написав монографію “Бактериологические исследования”, яка зробила важливий внесок в антисептику. У 1886–1888 рр. О. Д. Павловський у Германії та Франції працював у лабораторіях Р. Вірхова, Р. Коха, Л. Пастера, Ф. Розенбаха, а після повернення у 1889 р. був затверджений ординарним професором по кафедрі хірургічної патології і терапії Університету Св. Володимира і подав клопотання про влаштування приміщення для лабораторії патологічної хірургії, де у 1891–1895 рр. були проведені роботи з лікування риносклероми, виготовлено протихолерну, протистрептокову та першу протидифтерійну сироватки. За ініціативою О. Д. Павловського та інших професорів Університету Св. Володимира у 1894 р. було створено Товариство для боротьби з заразними хворобами, яке організувало побудову КБІ для вирішення питань з виготовлення протидифтерійної сироватки та інших імунобіологічних препаратів тощо і Пастерівської станції для антирабічних щеплень, відкриття яких відбулось восени 1896 р. У 1897–1901 рр. О. Д. Павловський розпочав викладання необов’язкового безкоштовного лекційного курсу бактеріології з інфекційними хворобами, який відновив у 1908 р. Паралельно у 1911–1912 н.р. розпочав викладання курсу бактеріології його учень М. П. Нецадименко, який у 1910 р. захистив дисертацію “Експериментальні дослідження розладу кровообігу при отруєнні дифтерійним токсином”, з 1911–1912 н.р. розпочав читати необов’язковий лекційний курс бактеріології та проводити практичні заняття в лабораторії загальної патології, а з 1912–1917 рр. – у приміщенні КБІ.

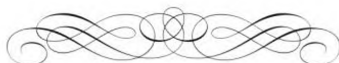
Викладання окремого курсу бактеріології на природничому відділенні фізико-математичного факультету започаткував професор К. А. Пурієвич у 1908 р. і продовжив у 1913 р. приват-доцент М. Г. Холодний. Деякі суміжні питання мікробіології та гігієни розглядались у курсі гігієнічних дисциплін. Питання дезінфекції, дезінфікуючі засоби, прилади і апарати, заразні хвороби та заходи боротьби з ними розглядав професор В. Д. Орлов у курсі лекцій з суспільної гігієни і приватної гігієни з медичною статистикою та медичною поліцією; приват-доцент О. В. Корчак-Чепурківський у курсі лекцій з епідеміології і санітарної статистики розглядав захисні сили організму у боротьбі з хворобою, особливості проявів окремих інфекційних хвороб і боротьбу з ними. Приват-доцент І. П. Скворцов викладав санітарне законодавство щодо повітря, води, харчових продуктів і напоїв у курсі гігієни і епідеміології з медичною поліцією, професор К. Е. Добровольський у межах курсу гігієни з медичною поліцією розглядав питання гігієни води і водопостачання. У 1901 р. за ініціативи членів Спілки для боротьби з заразними хворобами була зроблена перша спроба створення кафедри бактеріології та інфекційних хвороб на медичному факультеті Університету Св. Володимира. До Ради Університету 15.01.1901 р. була подана заява з проханням заснувати “кафедру заразних хвороб з ученням про бактеріо-

логію” на базі КБІ та інфекційної лікарні, побудова якої планувалась, однак клопотання було відхилено.

Соціально-політичні події 1917–1920 рр. в Україні дозволили національно свідомим українцям, що належали до Українського наукового товариства, заснувати у Києві Український народний університет і удержавити його. Київський державний український університет (КДУУ) став першим державним українським ВНЗ з українською мовою викладання. Активна участь у його створенні провідних науковців (О. В. Корчака-Чепурківського, М. П. Нещадименка, О. Г. Черняхівського) сприяла заснуванню медичного факультету при



Олександр Дмитрович Павловський



КДУУ. Підтримка Радянським урядом процесу українізації, розпочатого Центральною Радою, сприяла тому, що сформований викладацький склад медичного факультету КДУУ став основою для формування української лектури в новоствореному Інституті охорони здоров'я (ІОЗ), згодом перейменованому на Київський медичний інститут (КМІ), а нині – НМУ імені О. О. Богомольця. Завдяки активній громадянській позиції М. П. Нещадименка та О. В. Корчака-Чепурківського запропоновано заснування профільних мікробіологічних кафедр при медичних факультетах університетів України за клопотанням проректора КДУУ Ф. Сушицького, Радою Міністрів у 1918 р. було ухвалено



Марк Петрович Нещадименко



“Постанову про заснування при всіх медичних факультетах Університетів на Україні катедри бактеріології”.

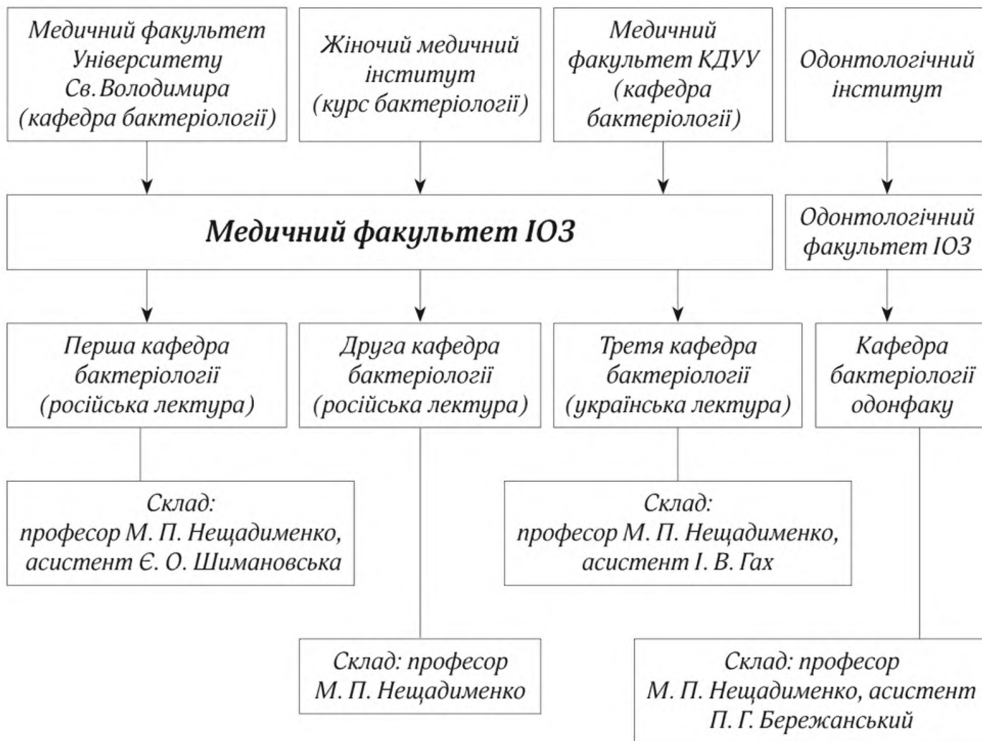
Створення кафедр бактеріології на медичних факультетах Університету Св. Володимира та КДУУ відбулось у 1919 р., оскільки лише в червні 1919 р. завідувачем кафедри бактеріології М. П. Нещадименком було сформовано основний штат кафедри бактеріології Українського відділу Київського університету. Заняття в КДУУ розпочались у листопаді 1919 р., а викладання бактеріології в 1919–20 н.р. проводилося в лабораторії загальної патології Університету Св. Володимира професором М. П. Нещадименком (2 години лекцій і 4 години практичних занять на тиждень), молодшим асистентом Н. О. Корчак-Чепурківською (2 години лекцій і 11 годин практичних занять на тиждень) та асистентом І. В. Гахом (2 години лекцій і 11 годин практичних занять на тиждень). В Університеті Св. Володимира у 1918–1919 н.р. О. Д. Павловський викладав рекомендований факультетом курс по вакантній кафедрі. Наприкінці 1919 – на початку 1920 р. М. П. Нещадименко очолив кафедру бактеріології і сформував її штат в Російському відділенні Київського Університету. Ці кафедри дали початок утворенню двох кафедр мікробіології української і російської лектур в ІОЗ. Оскільки до ІОЗ увійшов Жіночий медичний інститут, утворилась ще одна кафедра бактеріології, яку також очолив М. П. Нещадименко.

Н. О. Корчак-Чепурківської у списках викладачів кафедри не було, оскільки вона виїхала до Алушти, де тимчасово одержала посаду шкільного лікаря при місцевій гімназії. М. П. Нещадименко клопотався перед медичним факультетом про її повернення до виконання обов’язків асистента, і вже у 1921 році вона значилась асистентом кафедри бактеріології української лектури.

Вперше створена у Києві у 1919 р. кафедра бактеріології в КДУУ стала витоком викладання медичної мікробіології у системі підготовки медичних фахівців. Від моменту створення у 1920 р. і до остаточного формування кафедр у 1923 р. КМІ зазнав кардинальних змін, що були наслідком реформування системи освіти у Радянській Україні, фінансових труднощів в умовах післявоєнної розрухи та продовольчої кризи і недостатності фінансування з центру. Конфлікт української та російської лектур, що виник за цих умов, був спровокований та використаний Народним комісаріатом освіти для усунення “буржуазної” інтелігенції, яку представляла російськомовна професура. Для усунення з КМІ націоналістично налаштованої української інтелігенції було застосовано репресивні заходи.

Так у відносно короткий строк було створено принципово новий вищий навчальний заклад, професорсько-викладацький склад якого був лояльно налаштований до політики Радянського уряду.

Період становлення кафедри мікробіології (1919–1923 рр.) співпав з часом організації та формування КМІ і охоплює період від організації М. П. Не-



Формування кафедр бактеріології Інституту охорони здоров'я

щадименком колективу кафедри бактеріології КДУУ до остаточного утворення однієї кафедри мікробіології з трьох кафедр медичного факультету та кафедри одонтологічного факультету.

Серед викладачів кафедри у цей період був О. А. Кронтовський, якого у липні 1921 р. було обрано професором другої кафедри бактеріології, і наприкінці серпня 1921 р. він приступив до читання лекцій із загальної мікробіології студентам третього курсу. М. П. Нецадименком було сформовано основний штат кафедри, отримано перше допоміжне обладнання для проведення занять та визначено основний зміст викладання мікробіології.

Професор читав лекції та проводив частину практичних занять. Асистент та його помічники проводили решту практичних занять та здійснювали підготовчі роботи до лекцій.

У перші роки створення кафедри не мала власної бази. Навчання студентів російської лектури у 1919–1921 роках здійснювалось в лабораторії загальної патології (вул. Тимофіївська 1, тепер – Михайла Коцюбинського, будівля не збереглась) та в КБІ. З осені 1920 р. кафедра української лектури (а надалі – об'єднана кафедра) до середини 1923 р. мала свою власну лабо-

роторію в Чорноробочій лікарні (Кадетське шосе, 18, на Шулявці), де займала три маленькі кімнатки, які не опалювались, площею близько 70 кв. м. Далі, у зв'язку з ліквідацією лікарні, було ліквідовано й лабораторію. На цей час устаткування кафедри складало майно військової лабораторії колишнього Південно-Західного фронту (8 мікроскопів, незначна кількість інструментів, посуду та реактивів). У 1923–24 роках кафедра містилася на бульварі Шевченка, 17. Кафедра знаходилась в окремому будиночку з 4-х кімнат, площею до 100 кв. м. Лише у 1924 році кафедра отримала більш пристойне приміщення. Лабораторії розміщувались у фундаментальному анатомічному залі, що знаходився по вул. Леніна, 37 (нині – Богдана Хмельницького). Площа кафедри на той час сягала 280 кв. м. Уже з 1923 р. кафедра починає устат-



Період становлення кафедри мікробіології КМІ на початку 20-х років ХХ століття